ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ
ім. Г.С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Інституту психології ім. Г.С. Костюка
НАПН України

ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Том XII, частина 6

За редакцією академіка С.Д. Максименка

Київ – 2010

ББК 88я43 **ISSN** 2077-2289
П 78
Наукове видання
Видається з 1999 р.
Друкується за ухвалою Вченої ради
Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № Т5089-3661Р від 21.04.2009 р.

Редакційна колегія:
С.Д. Максименко *(гол. ред.),* дійсний член НАПН України, докт. психол. н., ***М.-Л.А. Чепа*** *(заст. гол. ред.),* канд. психол. н., ***Ю.Т. Рождественський*** *(відповідальний секретар),* канд. психол. н., ***Н.М Бугайова*** *(відповідальний секретар),* канд. психол. н., ***Н.В. Чепелєва,*** член-кор. НАПН України, докт. психол. н., ***М.Й. Боришевський,*** член-кор. НАПН України, докт. психол. н. ***В.О. Моляко,*** дійсний член НАПН України, докт. психол. н. ***Г.О. Балл,*** член-кор. НАПН України, докт. психол. н. ***Н.Ю. Максимова,*** докт. психол. н. ***С.І. Болтівець,*** докт. психол. н., професор. ***В.В. Клименко,*** докт. психол. н., професор. ***В.В. Москаленко,*** докт. філософ, н., професор.

ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛ ОГІ

Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка. Т.XII, част. 6. - К., 2010. -508 с.

У збірці висвітлюються актуальні проблеми загальної та педагогічної психології. Збірка адресована як фахівцям, так і тим, хто цікавиться сучасним станом психологічної науки.

Внесено до оновленого переліку наукових фахових видань України постановою президії ВАК України від 10.03.10. №1-05/2.

0.І. Кузьменко - літературний редактор
В.С. Пастушенко - технічний секретар 0.І.
Кузьменко - коректура

© Інститут психології ім. Г.С. Костюка — підготовка, впорядкування, 2010.
© «ГНОЗІС» — видавництво 2010.

ЗМІСТ

Н.В. Альохіна
Дослідження мотивації навчання у вищому навчальному закладі.....7

О.В. Бацилєва
Психосоціальні аспекти репродуктивної поведінки..... 14

І.М. Бевзюк
Критерії та показники діагностики сформованості комунікативної компетенції у майбутніх прокурорів..... 23

І.М. Біла
Організація творчої конструкторської діяльності дошкільників.....31

І. Брецко
Теоретичний аналіз феномену депривації в контексті 40
ускладненого сімейного спілкування

Н.І. Волошко
Соціально-психологічні детермінанти здорового способу життя 48

Т.О. Вольфовська
Особливості впливу упереджень та стереотипів
на процес політичної соціалізації молоді 56

Я. Гошовський
Психолого-педагогічні засади ресоціалізаціїї депривованої
особистості: концептуальні положення..... 63

І.В. Данилюк
Національні почуття як компонент структури психології етнічної спільноти. .71

Т.О. Долга
Особливості організації експериментального навчання в умовах
вдосконалення перекладацької діяльності студентів 79

Н.Л. Дятел, К.Л. Мілютіна
Інтент - аналіз бардівської складової рольового руху,
як чинника формування світогляду..... 86

В.В. Зарицька
Розуміння особистістю емоцій інших
у структурі емоційного інтелекту 95

Н.Б. Іванцова
Особливості професійного особистісно-суб'єктного
становлення студентів-психологів 106

О. Кальчук
Рівень сформованості загальної психологічної готовності керівника
до ефективної міжособистісної взаємодії з членами колективу.....114

Ю. Кашкарова
Ігрова комп'ютерна адикція у старшому дошкільному віці..... 122

А.В. Колодяжна
Теоретичні проблеми вивчення природи само ставлення.....130

У. Контни
Психологічні аспекти підготовки соціальних працівників у Польщі 138

Т.О. Корень
Психобіографія як метод психологічного супроводу
професійного розвитку майбутнього психолога..... 148

М.В. Кормишев
Методологічні та теоретичні засади проблеми
мотивації учіння молодших школярів.....155

В.М. Корольчук
Методичні підходи до вивчення стресостійкості особистості.....162

О.В. Костюченко
Творчі ознаки властивостей сприймання 169

А. Кравченко
Детермінанти виникнення професійних деформацій в інтер-
персональній сфері особистості викладачів фізичного виховання 178

А.І. Кулаженко
Проблеми стресу та його наслідків в сучасній психології..... 186

С.І. Лазуренко
Продуктивність рухової дії при створених
смислових і моторних установках 193

Г.В. Ланьо
Деякі особливості формування інформаційної культури
фахівця на етапі вузівської підготовки.....201

К.О. Малишева
Нейропсихоаналіз у контексті досліджень
з соціальної неврології..... 209

І.В. Маркін
Роль системних чинників у формування агресивної поведінки 216

Л.В. Мар'яненко
Самодетермінація як внутрішня психологічна умова
активності, пізнання і розвитку особистості.....224

Я.І. Моргун
Ціннісні орієнтації в структурі професійно-кар'єрного
самовизначення юнаків та юнок 233

В.М. Невмержицький
Проблема емоційного вигорання у перебігу професійної діяльності 240

О.В. Новицька
Деякі особливості викладання дисципліни «загальне фортепіано»
у вищих навчальних закладах: психолого-педагогічний аспект 248

В.І. Осьодло, Є.В. Татарінов
Розвиток кар'єрних домагань офіцерів.....258

О.М. Павленко
Організація дослідження та психологічний інструментарій вивчення
соціальної компетентності дитини старшого дошкільного віку..... 269

О.М. Паламарчук
Роль та значення підприємницької діяльності
в соціальній структурі суспільства.....277

М. Паук
Соціально-психологічні особливості феномену
суїцидальності в сучасних підлітків.....285

Є.В. Позднишев, В.І. Матієнко
Радіо як один з головних каналів формування іміджу
в спорті (соціально-психологічний аналіз).....293

Л.І. Подшивайлова, Є.А. Щербань
Категоризація та концептуалізація явищ дійсності
як механізми побудови картини світу людини..... 302

О.А. Прищепа
Адаптація особистості як проблема психологічної науки.....308

А.С. Пятакова
Конструювання стратегії професійного розвитку
як прояв суб'єктності особистості 316

О. Резнікова
Дослідження емоційних проявів агресії користувачів
мережі mternet в умовах online-процесу..... 323

А.Ю. Рождественський
Задачний підхід як теоретико-експериментальна основа дослідження
ефективності діяльності людини в умовах невизначеності.....337

С.В. Руденко
Соціальний інтелект як чинник психологічної готовності
керівників до управління закладами освіти.....344

О.А. Хижняк
Структура впевненості у собі майбутніх офіцерів як захисників країни.....353

Т.В. Циганчук
Динаміка переживання стресу студентами 1-4 курсів ВНЗ 360

С.В. Цимбал
Навчання і розвиток як система координат розвиваючих методів навчання..... 367

Н.І. Чабанюк
Основні детермінанти розвитку мотивації 376

Г.В. Чайка
Дослідження я-концепції комп'ютерних
гравців психосемантичними методами 384

Ю.М. Чала
Модель особистісного досвіду психолога 394

М.-Л.А. Чепа
Особливості утворення сучасних прізвищ на основі
дохристиянських культурних артефактів 403

Е.В. Чеботарьов

Психологічна готовність та стійкість працівників міліції до дій
в екстремальних умовах під час проведення масових заходів.....413

Т.П. Чернявська
Я-концепція успішності особистості у бізнес-діяльності.....421

Г.В. Чуйко, І.І. Чорнописька
Психологічні особливості синдрому емоційного вигорання 429

Р.В. Шевченко
Психологічні особливості розвитку доброчесності
прикордонників в умовах професійної діяльності.....437

А.О. Широка
Емпіричне дослідження динаміка сепарації в різних типах
дочірньо материнських стосунків дівчат юнацького віку.....449

А.Г. Шуть
Чинники впливу на формування соціальної установки..... 460

Л.М. Юнак
Самоусвідомлення підлітків, як основна
проблематика підліткового віку 468

Л.С. Яковицька
Психологічні складові професійної діяльності
як чинники самореалізації особистості.....475

С.П. Яланська
Узагальнення логіко-психологічного дослідження проблеми
розвитку творчості майбутніх учителів біології 482

І.А. Ясточкіна
Особистісні чинники тривожності у ранньому юнацькому віці..... 490

М.С. Ятчук
Динаміка змін особистості студентів вищих навчальних
закладів МВС україни впродовж навчання 499

Н.В. Альохіна

ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті аналізуються теоретичні підходи до вивчення мотивації навчання студентів у вищому навчальному закладі; представлено результати дослідження провідних мотивів навчальної діяльності студентів.

Ключові слова: *мотив, мотивація, мотивація навчання, студенти.*

Актуальність проблеми. Одним із найголовніших завдань сучасної вищої освіти є підготовка конкурентоспроможних фахівців, здатних активно оволодівати знаннями, вміннями, навичками, що дозволить їм вирішувати складні проблеми як в процесі навчання, так і в майбутній професійній діяльності, творчо підходити до вирішення проблем розвитку виробництва, науки, техніки, мистецтва і культури.

Формування навчальної мотивації студентів входить до числа найважливіших проблем вищої школи, оскільки її високий рівень виступає одним із основних засобів підвищення ефективності та якості навчального процесу. Мотиви навчальної діяльності значною мірою визначають ставлення студента до професійних завдань, поставлених перед ним, виступають передумовами ефективності та результативності самої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Проблема мотивації розглядається в багатьох науках - у психології, педагогіці, соціології, філософії тощо. Загальним проблемам мотивації присвячені роботи як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: В.Г. Асєєва, В.К. Вілюнаса, Є. П. Ільїна, В.І. Ковальова, О.М. Леонтьєва, А. Маслоу, В.С. Мерліна, Дж. Роттера, П. М. Якобсон [4, 6, 7, 10, 12].

Вивченню мотивації навчальної діяльності студентів приділяли увагу О.О. Буянов, О.В Виштак, М.В. Вовчик -Блакитна, А.К. Маркова, А.О. Реан, П.М. Якобсон, В.О. Якунін [2, 3, 5, 9, 13]. Дослідження зазначених авторів пов'язані з вирішенням таких питань, як структура мотивів навчання, ставлення до навчання, визначення залежності мотивації від типологічних особливостей особистості, соціальних факторів, які зумовлюють успішність навчання і задоволеність майбутньою професією, ціннісних орієнтацій.

В останні роки дослідження мотивації навчання присвячені таким проблемам, як вплив мотиваційного забезпечення на процес і результат навчальної діяльності, особливості взаємодії різних рівнів мотивації на різних етапах навчання, формування і управління мотиваційним компонентом навчання [8]. Разом з тим, у сучасних психологічних дослідженнях динаміка мотивів навчальної діяльності студентів є недостатньо вивченою.

Мета нашого дослідження - виявити домінуючі мотиви навчальної діяльності студентів, що навчаються у сучасних соціально-економічних умовах, та дослідити їх динаміку в залежності від курсу і форми навчання.

Виклад основного матеріалу. У сучасній психології мотивація як психічне явище трактується по-різному. Так, В.К. Вілюнас визначає мотивацію як сукупну систему процесів, що відповідають за спонукання і діяльність [4], К.К. Платонов пояснює мотивацію як сукупність мотивів [11], а Ж. Годфруа -як сукупність факторів, що підтримують і спрямовують поведінку [6]. У психолого-педагогічних науках широко використовується визначення мотивації за О.М. Леонтьєвим, який визначав її як спонукання, що викликає активність людини і визначає її спрямованість [7].

Розходяться різні школи сучасної психології і в трактуванні поняття «мотив». Так, в контексті теорії діяльності О.М. Леонтьєва термін «мотив» вживається не для позначення переживання потреби, а як те об'єктивне, що означає, у чому ця потреба конкретизується в даних умовах, тобто мотив розуміється як «опредметнена потреба» [7, с. 28]. Зарубіжні вчені співвідносять поняття «мотив» з потребою (драйвом) [10].

На наш погляд, найбільш повним є визначення мотиву Л.І. Божович, бо в такому тлумаченні поєднуються енергетична, динамічна і змістовна сторони мотиву. Згідно з Л.І. Божович в якості мотивів можуть виступати предмети зовнішнього світу, уявлення, ідеї, почуття і переживання, тобто все те, у чому знайшла втілення потреба [1, с. 66].

Таким чином, згідно сучасним психологічним уявленням про мотивацію, під мотиваційною сферою особистості розуміють сукупність стійких мотивів, що мають певну ієрархію і виражають спрямованість особистості. Мотивація є рушійною силою поведінки, пов'язана із характером, потребами, почуттями, емоціями, волею, самооцінкою особистості. Це поліфункціональне і багатогранне поняття.

Поняття «мотивація навчання» трактується як процес, метод і засіб спонукання осіб, що навчаються, до продуктивної пізнавальної діяльності, до активного засвоєння змісту освіти. Мотивація навчання студентів має власну специфіку порівняно з мотивацією навчання взагалі, що обумовлено безпосередньо оволодінням певною професією, набуттям спеціальних знань, умінь і навичок.

Стійкість мотивації або її динаміка залежать від певних соціально-психологічних факторів, основними з яких є суб'єктивні можливості особистості, умови навчання і особливості педагогічної взаємодії, психологічна готовність до

самостійної роботи, здатність студента реалізовувати в процесі навчання власні інтереси і потреби.

В останні роки посилилось розуміння психологами і педагогами ролі позитивної мотивації до навчання задля успішного оволодіння знаннями й уміннями. Доведено, що успіхи у навчальній діяльності студентів на 70% обумовлені мотивацією [5], що сильні й слабкі студенти відрізняються зовсім не за інтелектуальними показниками, а за розвитком їхньої професійної мотивації [2]. Такі висновки дозволили дослідникам сформувати принцип мотиваційного забезпечення навчального процесу, в якому акцентується увага на необхідності цілеспрямованого формування у осіб, що навчаються, мотивації навчальної діяльності.

А.І. Гебос виділив фактори, що сприяють формуванню у студентів позитивного мотиву до навчання:

1) усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання;
2) усвідомлення теоретичної і практичної значущості засвоюваних знань;
3) емоційна форма викладення навчального матеріалу;
4) показ «перспективних ліній» у розвитку наукових понять;
5) професійна спрямованість навчальної діяльності;
6) вибір завдань, що створюють проблемні ситуації в структурі навчальної діяльності;
7) наявність допитливості та «пізнавального психологічного клімату» у навчальній групі [6, с. 226].

А.К. Маркова [9] підкреслює, що формування мотивації - тривалий процес, пов'язаний із становленням особистості взагалі, причому пізнавальні мотиви перебудовуються швидше і легше, ніж соціальні. До факторів, що сприяють формуванню пізнавальних мотивів, А.К. Маркова відносить оновлення змісту і зміцнення міжпредметних зв'язків, вдосконалення методів навчання, модернізацію структури занять, розширення форм самостійної роботи на занятті, активізацію діяльності учнів на занятті, систему роботи з виховання прийомів самоосвіти [9]. Вказуючи на важливу роль спільної роботи викладача і студента у формуванні мотивації навчання, авторка підкреслює, що «соціальні мотиви можуть підтримувати інтерес до навчання там, де не сформовані пізнавальні інтереси» [9, с. 53].

Успішність навчальної діяльності зумовлена великою кількістю соціально-психологічних та соціально-педагогічних чинників. Впливає на успішність навчальної діяльності сила мотивації та її структура.

П.М. Якобсон класифікував мотиви навчальної діяльності [12]: перший вид мотивів він назвав «негативними». Під такими мотивами розуміється спонукання до навчання, які викликані усвідомленням певних неприємностей, що можуть виникнути у випадку, якщо учень не буде навчатися. Мотив відвідування навчального закладу не пов'язаний з потребою отримання знань, це - мотив необхідності. Другий вид мотивів навчальної діяльності формується у людини під впливом суспільства - це почуття боргу, яке зобов'язує її отримати освіту, у тому числі і професійну. До цієї ж групи мотивів П.М. Якобсон відносить і ті, що пов'язані з вузькоособистісними інтересами, коли процес навчання сприймається як шлях до особистого благополуччя. Третій вид мотивації пов'язаний з самим процесом навчальної діяльності. Потреба в знаннях, прагнення познати нове стимулюють студента до навчання. Слід зазначити, що при достатньо високому рівні розвитку навчальної мотивації вона може заміщувати недостатність спеціальних здібностей чи недостатній запас потрібних знань, умінь і навичок.

У роботі О.О. Буянова на основі узагальнення різноманітних класифікацій мотивів навчальної діяльності, накопичених у сучасній психологічній науці, виділяються наступні групи мотивів навчальної діяльності, що зумовлюють особливості мотивації навчання у вищому навчальному закладі: професійні (мотив

отримання вузько професійних знань і становлення себе як вузькопрофільного фахівця); творчості і саморозвитку (прагнення досягнення успіху у науково-технічній діяльності); пізнання; соціальні (мотиви спілкування в ході навчання, входження до групи, соціальна ідентифікація і афіліація); каузальні (отримання диплому як гаранта фінансової незалежності, високого соціального статусу тощо) [3].

Аналіз літератури доводить, що основою навчальної діяльності студента вищого навчального закладу є поєднання низки мотивів. Практичним завданням нашого дослідження є визначення провідних мотивів навчальної діяльності студентів та їх можливої динаміки в залежності від курсу та форми навчання. Загальний принцип дослідження полягає у визнанні принципової можливості формування мотивації у процесі навчання. Отримані результати можуть виступати для викладачів вищого навчального закладу основою для формування настанови на безперервне підвищення якості педагогічної діяльності та якості підготовки фахівців.

Проведення дослідження складалося із наступних етапів:

1. Виявлення мотивів навчання студентів фармацевтичного факультету на основі анкетування.
2. Встановлення ієрархічної структури мотивів навчання студентів залежно від курсу та форми навчання.
3. Аналіз взаємозалежності мотивів, що складають мотиваційну структуру особистості студента.

У дослідженні прийняли участь 244 студенти фармацевтичного факультету Національного фармацевтичного університету м. Харкова. Експериментальна вибірка була поділена на три групи залежно від курсу та форми навчання: перша група - 78 студентів 1 курсу спеціальності «Фармація» денної форми навчання, друга група - 94 студента 4 курсу спеціальності «Фармація» денної форми навчання, третя група - 72 студента 5 курсу спеціальності «Фармація» (для молодших спеціалістів) заочної форми навчання.

Дослідження проводилось за допомогою методики «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів», запропонованої А.О. Реаном і В.О. Якуніним [6]. Кожному студентові було запропоновано список із шістнадцяти мотивів навчальної діяльності, із якого він обирав п'ять найбільш значимих для нього. Отримані результати представлені у табл. 1.

Рівнями значення будемо вважати: високий рівень - від 60 до 100% виборів студентів, середній рівень - 30 - 60%, низький рівень - до 30%.

Результати опитування показали, що високі показники, тобто більш, ніж 60 % виборів студентів, мають такі мотиви навчальної діяльності:

- у першій групі - стати висококваліфікованим фахівцем, отримати диплом, забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності;
- у другій групі - стати висококваліфікованим фахівцем, забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності;
- у третій групі - стати висококваліфікованим фахівцем, отримати диплом, забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності, отримати інтелектуальне задоволення.

Таблиця 1

Вибір провідних мотивів навчальної діяльності студентами за методикою А.О. Реана та В.О. Якуніна

(кількість студентів, у %)

№з/п мотива у списку	Студенти 1 курсу денної форми навчання	Студенти 4 курсу денної форми навчання	Студенти 5 курсу заочної форми навчання
1	87,18	87,23	94,44
2	79,49	55,32	86,11
3	30,77	14,28	36,11
4	43,59	14,28	2,78
5	7,69	6,38	0
6	56,41	56,57	33,33
7	7,69	10,64	8,33
8	23,08	19,15	8,33
9	10,25	19,15	5,55
10	64,10	85,11	80,55
11	0	4,25	5,55
12	17,95	12,76	13,89
13	10,25	4,25	2,78
14	35,90	42,55	58,33
15	5,13	10,64	2,78
16	25,64	6,38	61,11

Середньозначимими є мотиви:

- для першої групи студентів - отримати глибокі і міцні знання, успішно навчатися і складати іспити на «добре» і «відмінно», досягти схвалення батьків і оточуючих, успішно продовжити навчання на наступних курсах;
- для другої групи студентів - отримати глибокі і міцні знання, отримати диплом, досягти схвалення батьків і оточуючих;
- для третьої групи студентів - досягти схвалення батьків і оточуючих, успішно продовжити навчання на наступних курсах, отримати глибокі і міцні знання.

Дуже низькі значення у студентів мають мотиви: виконувати педагогічні вимоги, уникнути засудження і покарання за погане навчання, бути постійно готовим до занять - серед студентів - першокурсників; виконувати педагогічні вимоги, бути прикладом для однокурсників, отримати інтелектуальне задоволення - серед студентів четвертого курсу; успішно навчатися і складати іспити на «добре» і «відмінно», уникнути засудження і покарання за погане навчання, бути прикладом для однокурсників, не відставати від однокурсників, виконувати педагогічні вимоги - серед студентів заочної

форми навчання. Слід зазначити, що мотив «постійно отримувати стипендію» має дуже низькі показники і не є актуальним тому, що 90% студентів денної форми і 100% студентів заочної форми навчаються за контрактом і не отримують стипендію.

Аналіз отриманих результатів показав, що є певні схожості й відмінності у мотивах навчання серед студентів різних курсів і різних форм навчання. Так, найбільша кількість студентів у всіх трьох експериментальних групах обрали мотив «стати висококваліфікованим фахівцем», що свідчить про високий рівень значимості соціальних мотивів досягнення.

Мотив «отримати диплом» позначили 86,11% студентів-заочників, 79,49% першокурсників денної форми навчання та 55,32% студентів 4 курсу. Високі показники у студентів заочної форми, на нашу думку, можна пояснити і останнім роком навчання, і тим фактом, що ці студенти вже мають середню спеціальну освіту, і здобуття вищої освіти для переважної більшості з них є лише необхідною умовою кар'єрного росту та підвищення власної конкуретноспроможності на ринку праці. Високе оцінювання цього мотиву наряду з високими оцінками професійних мотивів («стати висококваліфікованим фахівцем» та «забезпечення успішності майбутньої професійної діяльності») та невисокими показниками за навчальними мотивами студентами першого курсу свідчить, на нашу думку, про невірне розуміння факторів професійної успішності і ототожнювання наявності диплома і рівня професіоналізму: «Якщо в мене є диплом про вищу освіту, то я вже висококваліфікований фахівець».

Щодо вибору студентами мотиву «придбати глибокі й міцні знання» ми можемо констатувати, що лише третина студентів заочної форми (33,33%) та половина студентів денної форми незалежно від курсу навчаються заради отримання знань. Такі показники ще раз свідчать про те, що не у всіх студентів глибокі й міцні знання асоціюються з високою професійною кваліфікацією. До того ж, майже однакові показники у студентів 1 та 4 курсу денної відділення (56,41% та 56,57% відповідно) дозволяють з певним ступенем впевненості стверджувати, що у процесі навчання необхідні мотиви навчальної діяльності не формуються навіть з віком.

Кількість зроблених студентами виборів за кожним мотивом дозволило нам ранжувати ці мотиви (табл.2).

Отримані результати дослідження дозволяють запропонувати певні практичні рекомендації психологічним службам вузів і професорсько-викладацькому складу. У зв'язку з тим, що висока мотивація навчання і оволодіння професією студентів зумовлює ефективність навчального процесу, психологічній службі вузу доцільно проводити серед студентів 1 -3 курсів тренінги розвитку мотивації, спрямовані на формування потреб і мотивів професійного розвитку, формування системи знань, умінь та навичок з самовиховання й саморозвитку, планування змін в системі мотивації досягнень.

Формування адекватної мотивації навчання студентів зусиллями викладачів вищого навчального закладу полягає в такій організації навчальної діяльності, при якій створюються умови задля розвитку усіх потенціалів особистості. Реалізації такого підходу сприятимуть робота студентів в малих групах, активні форми навчання, залучення студентів до науково-дослідницької діяльності, а також врахування емоційних факторів у цілісному педагогічному процесі.

Таблиця 2

Ранги мотивів навчальної діяльності студентів за методикою А.О. Реана та В.О. Якуніна

№ з/п	Мотиви	1 курс, ден.ф.	4 курс, ден.ф.	5 курс, заочн.ф.
1	Стати висококваліфікованим фахівцем	1	1	1
2	Отримати диплом	2	4	2
3	Успішно продовжити навчання на наступних курсах	7	8/9	6
4	Успішно навчатися, складати іспити на «добре» і «відмінно»	5	8/9	13/14/15
5	Постійно отримувати стипендію	13/14	13/14	16

6	Отримати глибокі і міцні знання	4	3	7
7	Бути постійно готовим до занять	13/14	11/12	9/10
8	Не запускати вивчення предметів навчального циклу	9	6/7	9/10
9	Не відставати від однокурсників	11/12	6/7	11/12
10	Забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності	3	2	3
11	Виконувати педагогічні вимоги	16	15/16	11/12
12	Досягти поваги викладачів	10	10	8
13	Бути прикладом для однокурсників	11/12	15/16	13/14/15
14	Досягти схвалення батьків і оточуючих	6	5	5
15	Уникнути засудження і покарання за погане навчання	15	11/12	13/14/15
16	Отримати інтелектуальне задоволення	8	13/14	4

Висновки. Результати дослідження показали, що у мотивації навчальної діяльності студентів різних курсів та форм навчання є певні відмінності. Це свідчить про те, що структура мотивації навчання не є стабільним психологічним утворенням, а змінюється в залежності від певних чинників. Провідними мотивами навчання у студентів є «професійні» та «прагматичні» (отримати диплом). На жаль, пізнавальні мотиви недостатньо сформовані як у студентів денної, так і заочної форми навчання, і цей факт може виступати свідченням того, що у сучасних суспільно-економічних умовах цінністю стають не знання та освіта, а документ про одержання вищої освіти.

Література

1. Божович Л.И. Изучение мотивации детей и подростков. - М., 1972. -352 с.
2. Бордовская Н.В. Психология и педагогика / Н.В. Бордовская, А.А. Реан, С.И. Розум. - СПб., 2003. - 432 с.
3. Буянов А. А. Динамика учебной мотивации студентов - психологов / Высшее образование сегодня. - 2008. - №3. - С. 48 - 51. - http://elibrary.ru
4. Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. - М., 1990. - 288 с.
5. Виштак О.В. Мотивационные предпочтения абитуриентов и студентов / Социс. - 2003. - №2. - С. 135-138.
6. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. - СПб., 2000. - 512 с.
7. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы, эмоции. - М., 1971. - 216 с.
8. Малинаускас Р.К. Мотивация студентов разных периодов обучения / Социс. - 2005. - №2. - С. 134 - 138.
9. Маркова А.К. Формирование мотивации учения / А.К. Маркова, Т.А. Матис, А.Б. Орлов. - М. : Просвещение, 1990. - 192 с.
10. Маслоу А. Мотивация и личность. - СПб., 2006. - 352 с.
11. Платонов К.К. Структура и развитие личности. - М., 1986. - 256 с.
12. Якобсон П.М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. - М., 1969. - 317 с.
13. Якунин В.А. Педагогическая психология. - СПб., 2000. - 349 с.

В статье анализируются теоретические подходы к изучению мотивации обучения в высшем учебном заведении; представлены результаты исследования ведущих мотивов учебной деятельности студентов.

Ключевые слова: *мотив, мотивация, мотивация обучения, студенты.*

The article analyses the theoretical approaches for studying of motivation training students. Given the results of the basic motivation research of students' educational activity of different courses.

Key word: *motive, motivation, motivation structure of study, students.*

О.В. Бацилєва

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕПРОДУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

В роботі на підставі літературних даних та власних досліджень проаналізовані особливості репродуктивної поведінки, визначені чинники, що його детермінують, обґрунтована необхідність розробки та впровадження комплексної програми щодо його оптимізації.

Ключові слова: *репродуктивна поведінка, репродуктивне здоров'я, особистість, родина, демографія.*

Сьогодні в Україні, як і у багатьох країнах світу, спостерігається системна криза відтворювання населення, результатом якої є його депопуляція, що відбувається на тлі зниження народжуваності, погіршення загального здоров'я, та його важливої складової - репродуктивного здоров'я, особливо жіночого, стан якого є вирішальним у відновленні позитивних демографічних тенденцій, збільшенні показників народжуваності та покращення здоров'я майбутнього покоління.

Соціальна політика, спрямована на підвищення народжуваності, спонукає до розв'язання широкої низки проблем, пов'язаних з дослідженням закономірностей репродуктивної поведінки, що є неможливим без науково-теоретичного обґрунтування шляхів і методів управління процесом відтворювання населення для найшвидшого подолання негативних тенденцій демографічного розвитку країни.

Більшість сучасних демографічних прогнозів спирається на екстраполяцію тенденцій, що мають місце, через механічне перенесення наявного демографічного буття на ситуацію майбутнього. Однак, недооцінка психологічних, соціальних, економічних чинників реальної динаміки репродуктивної поведінки населення під час складання будь-яких прогнозів призводить до постійного перегляду прогнозованих тенденцій як вітчизняними, так і зарубіжними експертами [1, 2, 3, 5, 7, 12], оскільки прогноз стану репродуктивного здоров'я нації та перспектив відновлювання населення є неможливим без дослідження чинників, що детермінують репродуктивну поведінку, та знання про те, як формується потреба в дітях і які особливості її реалізації мають місце на різних етапах онтогенези особистості.

Репродуктивну поведінку, як психофізіологічну діяльність особистості, структурно можна представити у вигляді послідовності психічних компонентів: репродуктивні потреби, установки, мотиви, інтереси, плани, дії, результати дій. При цьому результатами репродуктивних дій, які можуть розглядатися як показники ефективності репродуктивної поведінки, виступають не тільки факти народження чи ненародження дітей, але й стан репродуктивного здоров'я, особливості статевого життя, застосування методів планування вагітності, ставлення до непланованої вагітності, у тому числі штучне її переривання, адекватна реалізація батьківства, ставлення до дитини та її виховання.

Інтерес до проблеми репродуктивної поведінки виник ще на рубежі XIX-XX століть у зв'язку з наявністю в багатьох європейських країнах тенденції до зниження народжуваності, внаслідок чого виникла необхідність наукового